

Улууска — бу күнүргэ

Булчуттарга анаммыт дьоро кизэһэ

Муус устар 4 күнүгэр «Айылгы» культуура уонна духуобунай сайдыы киинигэр үгэскэ кубулуйбут «Байанай» XXIII-с өрөспүүбүлүкэтээби булчуттар күрэхтэһиһэрин үөрүүлээх дьаһала ыытылынна.

Кыттааччылары, ыалдьыттары саламааттаах алаадынан, сылаас чайинан аях тутан көрүстүлэр.

Манна өрөспүүбүлүкэ норуотун маастардара онорбут эр дьон булка-алка туттар малларын-салларын, сэтэрин-сэбиргэллэрин быыстапкага дьон көрүүтүгэр ууруллубут.

Үөрүүлээх чаас булчуттарга аналлаах көрдөрүүттэн саҕаланна. Булчуттар күрэхтэһэ 1995 сыллаахха Горнай улуусун Аһыма бөһүөлүгэр аан бастакытын ыытыллыбыта. Оччолорго нэһилиэк баһылыгынан Потал Павлов талыллан үлэһи оһорор кэмэ эбит. Ол ыһыллы-тобуллуу хэмнэригэр эр дьону түмэр, ыччаты булт сизиргэр-туомугар үөрэтэр сыаллаах тэриллэбитин ыһааччылар билиһиннэрдилэр.

СӨ экологияга, ойуур хаһаайыстыбатыгар уонна айылҕаны туһаныы министриэтибэтин булчуур сирдэр уонна ураты харыстанар территориялар департаменын уонна Дьулустаан Дьяконов, улуус баһылыгынан эбээһинэһин толорооччу Алексей Ноговицын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Чурапчы нэһилиэгин баһылыга Владимир Сивцев уонна ыһырылаах ыалдьыт, күрэхтэһи бастакы тэрийээччигэ Потал Павлов

булчуттар бырааһынньыктарынан уонна күрэхтэһи саҕаламмытынан эбэрдалээтилэр.

Үөрүүлээх быһыыга-майыга СӨ экологияга, ойуур хаһаайыстыбатыгар уонна айылҕаны туһаныы министриэтибэтин Бочуотунай грамотата кадровай булчука Василий Лукинга, тыа сирин онорон таһаарааччы бэтэрээннэргэ Степан Павловка, РФ усулордун маастарыгар, СӨ үтүөлээх тириэньэригэр Гаврил Нохтунскайга уонна махтал сурук булчуттарга, бөрөһүттэргэ Афанасий Кожуровка, Александр Луковцевка, Василий Дьяковскайга, «Суолдьут» булчуттарга аналлаах маҕаһын дириэктэригэр Петр Марковка уонна «Оройуонун иннигэр үтүөлэрин иһин»

үһүс истиэпэннээх бэлэз үлэ бэтэрээннэригэр Григорий Макаровка (Сылан), Николай Пестеревка (Холтобо), улуус баһылыгынан грамотата кадровай булчуттарга Андрей Яценкога (Арыылаах), Петр Михайловка (Одьулуун), Тимофей Новгородовка (Болтоно) туттарылынна.

Бизэри Артур Семенов, Варя Орлова, Николай Лаптев, Василиса, Айта Анисимова, Аркадий Васильев ылбаай ырыаларынан, «Дайыына» Хатылытаабы үнүкү ансаамбыла кизгэттилэр. Маны таһынан кыттааччыларга булка-алка сыһыаннаах көрдөөх оонньуулары ыһтылар, уопсай хаартыскага түһү буолла.

Марфа ПЕТРОВА.

САНА УҢУЙААН ТУТУЛЛАР

Чурапчыбыт киин бөһүөлүгэ сылтаа тупсан, сана тутууларынан кизгэйдэн иһэр. Бу барыта — сайдыбыт, инникигэ эрэллээх хардыыбыт туоһута. Ордук оҕолорбутугар, кэскиллэрбитигэр анаан сана оскуолалар, уһууааннар тутуллалара

үөрдэр. Бу күннэ үс сана уһууаан тутулла турар. Илин түөлбөсө Балыһа алааһыгар сана уһууаан ахылаата түһэн, үлэ салгыы ыһтылар. Бу 98 миэстэлээх уһууаан тутуутугар «Прогресс» ААО үлэһири. Олунньу 1 күнүттэн саҕалаабыттар. 12 киһилээх биригээдэни прораб Дмитрий Тимофеев сүрүннүүр. Уһууаан чычэки металлоконструкциянан каркааһынан оңуһуллубта. Эрдэ биһиги улууспутугар манньк конструкциянан Одьулуун уһууаана тутуллубта.

Тутар матырыйаал кэмизгэр хаачыһылар, оһон үлэ харгыһа суох графигынан баран иһэр. Былаан быһыытынан аны күһүн үлэс-кириэһтээх.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Сэргэх дьаһал

ОДЫКХ ҮЛЭНИТТЭРЭ ТҮМҮСТҮЛЭР

Муус устар 2 күнүгэр Арасыйыада ОДЫКХ тэриллэбитэ 370 сылын уонна Булчут күнүн көрсө, Чурапчыга ОДЫКХ Тааттатаабы, Чурапчытаабы уонна Мэнэ Ханаластаабы филиалларын үлэһиттэрэ куйуурга күрэхтэһилэр. Таатта филиалын хамаандаларын «Сомоҕолоһуу» түмсүү салайааччыта Николай Слепцов, Мэнэ Ханалас хамаандаларын филиал профкомун бэрэссэдээтэлэ Павел Цыпандин салайан илдьэ кэллилэр. Күрэхтэһиини тэрийээччи, Чурапчы ОДЫКХ профсоюзунун бэрэссэдээтэлэ Иван Макаров аал уоту аһатан, албаан арыйда.

Чурапчы Болтоногун бири буччум алааһыгар быһыл Мэнэ Ханалас хамаандата эбиллэн, үс улуус нэһилиэгин 23 хамаандата муһунна. Хас биридии хамаанда 4-түү киһилээх: 2 улахан киһи, 1 бэтэрээн уонна 1 оҕо. Күрэх балаһыанньата: 2 чаас устата ким төһө балыгы куйуурдаан ылбытын, ыйааһыннаан түмүгү таһаарыы, 2 улахан киһи, 1 оҕо ыга симиллибит хаардаах куулу тонуу хаарынан сүгэн сүүрүөхтээхтэр, 2 улахан киһи, 1 бэтэрээн туут хайыһарынан сүүрүөхтээхтэр, 2 киһи ойбону тэһиэхтээх, 1 улахан киһи, 1 оҕо сыал ыһахтаахтар.

Бастакы көрүннэ — куйуурга биригээн бири ойбону

алларан истилэр, сорох ууну булбааха, бадарааны да баһан айманна, быһыыгар куйуурдарын уга охсон эрийээччилэр да баар буоллулар. Тоҕо эрз балыктыг көлбүтүгэр кэмчи буолла, ол да буоллар, Байанай төһөнү бизэрбитинэн ыйааһын харабар бэлэмнээтилэр. Икки биздэрэ курдук, уонтан тахса киһи балыктаммыт Туора Күөл (Таатта) бастакы хамаандата бастаата. Кыйы бастакы хамаандата (Таатта) иккис тээтэ. Үһүс миэстэни эмиз Туора Күөл (Таатта) ылла. Оһон Таатта уопаттара байандаах куйуурдьутунан буоллулар, инники күөһүгэ сырыттылар.

Тонуу хаарынан куул сүгэхтээх сүүрүүгэ дьэ, көр буолла, тыһыттылыбатах тонуу хаарынан үс бөлөххө арааран түһэрдилэр. Старт бэрлээтин кытары бастакы оһоннарыгар, хаары өрө ыһыан ыстаныы буолла. Тонуу хаарынан сүүрүү, өссө сүгэхтээх дьэ, сынан аһаабата биллэр, оннооһор мин тэйиччиптэн баран хаартыскага түһэрдэри, байа да халын хаары мочоохтоһон хааман, сыыр үрдүгэр тахсыбытым. Уопаттарга ыксалга халты тэбинэн, умса хоруйуу, куулу мүчү тутуу, бүдүрүйэн, туруйалаан бириэмэни ыһыты кыйыта-аба да баар буолла. Бизтээх бастакынан Арыылаах бастакы хамаандата (Чурапчы) кэллэ, иккиси Чурапчы бастакы хамаандата,

үсүһү Арыылаах иккис хамаандата ыллылар.

Туут хайыһарынан тонуу хаарынан сүүрүүгэ араас барыта буолла. Ким хайыһарын быата быһына, ким ыксаан бири хайыһарын илиитигэр тулпугунан кэллэ, ким былаабы эргийиһэ мучумаанна. Чурапчы бастакы хамаандата бастакы, иккис Арыылаах иккис хамаандата, үһүс Мугудай буоллулар.

Салгын саатынан сыал ыһыыга Чурапчы хамаандата эрэллээхтик бастаата. Иккис — Чурапчы иккис хамаандата, үһүс — Кыйы (Таатта) иккис хамаандата.

Куйуурга саамай сүрүн көрүнэ — ойбону алларыы. Дьэ, манна хамаандаттан иккиси саамай кыанар уопаттар түлэ-түлү түстүлэр, имиллэ-имиллэ саайдылар. Манна Төнүлү (Мэнэ Ханалас) кыахтаах уопаттара тулуппатылар. Иккиси Арыылаах бастакы хамаандата, үсүһү Майа (Мэнэ Ханалас) ыллылар.

Бизс көрүннээх сүрүн күрэххэ бири да бастакы, иккис миэстэ суох эрэри, (куйуур-3, эстафета-7, туут хайыһар-5, сыал ыһыта-5, ойбону тэһи-8) барытыгар эриэ-дэхи кыттыбыт Туора Күөл (Таатта) иккис хамаандата бастаата. Иккис миэстэни Кыйы (Таатта) бастакы хамаандата (куйуур-2, эстафета-6, туут хайыһар-6, сыал ыһыта-3, ойбону тэһи-12) ылла. Үһүс бириэстээх миэстэс Чурапчы бастакы хамаандата таһыста (куйуур-11, эстафета-2, туут хайыһар-1, сыал ыһыта-1, ойбону алларыы-21). Чурапчылар кыйылаахтык ойбон алларыытыгар 21-с миэстэ буолан, үһүс тэбилинилэр. Улуустарынан уопсай түмүккэ таатталар бастаатылар. Иккис — Чурапчы, үһүс — Мэнэ Ханалас.

Сүрүн күрэхтэһи кэнниттэн 7 киһи суруйтаран, бастынан бастын — абсолютнай ойбону тэһээччини быһаарыстылар. Оһон Төнүлүттэн Василий Шенелев чаччы чулуутун дакаастаан, кыйылаабынан таһыста. Сыал ыһытыгар абсолютнай кыйылаабынан Чурапчытан Иван Макаров буолла. Ох саанан ыһыта кыйыы үөрүүгүн Кытаанахтан Петр Барашков биллэ. Үһүн үс улуус ОДЫКХ дириэктэрдэрэ туруорбут анал бириэстэрин туттулар.

Ити курдук, сааскы үтүөкэн күннэ ыаллы улуустар ОДЫКХ үлэһиттэрэ күрэхтэһэн, астынан, дуоһууан тарбаастылар. Бири бэлэстии көрөбүн. Чурапчы ОДЫКХ профсоюзунун бэрэссэдээтэлинэн уһунук үлэһи сылдаар Иван Макаров тэрилтэтигэр ханнык да тэһээһини ис сүрэхтэһэн кыйаллан ыһтар, тэрийэр.

Григорий ТУРАНТАЕВ.

Кэрэ зйгэтэ

үнкүүлэри толкуйдаан туруорар. Ол курдук, үнкүүгэ уһуйар оҕолоро — «Хотугу сулус», «Праздник Терпсихоры», «Бриллиантовые нотки», «Маралаайы оһуордара», «Талээрис», Академия талантов» уонна араас үнкүү күрэхтэрин кыайылыахтара, лауреаттара, дипломаннара, Гран-при хаһаайыттара.

Оҕо саас үөрүүтүн үксэтэргэ, кэрэни үнкүүнэн тиздэргэ анаммыт тэрээһингэ истин сүрөхтэн тахсар үгүс тыллар, иһирэх эбэрдэлэр этипиннэлэр, махтал суруктар туттарылыннылар.

Тэрийсибит дьоммутугар, үөрэх салаатын начаалынньыгар Тамара Павловаҕа, отдел салайааччытыгар Маргарита Оконешиковаҕа, күндүтүк саныыр, ыткытыр салайааччыларбытыгар Мария Чичигинароваҕа, Екатерина Егороваҕа, Антонина Капрыноваҕа «Чуораанчык» уһууаан аатыттан махталбытын тиздэбит.

Бу сыллар тухары элбэх көлүөнэ кырачааннары үтүө дьон буолалларыгар үгүс сырабын ууран, дьобургутун, кыһамныгынын, сатабылгын инэрэн улаатыннардыҥ, оҕону иитиигэ киллэрибит ситиһиилээх үлэн түмүктэрин сыаналыбыт.

Мария СИБЦЕВА,
Мугудайдаабы «Чуораанчык» уһууаан
методичка.

«Сир симэхтэрэ» үнкүү кизэтигэр.

Чурапчытаабы «Айылгы» култуура киинигэр үнкүүнү сэнээрээччилэргэ, кэрэни кэрэхсээчилэргэ анаан, кулун тутар 29 күнүгэр «Сир симэхтэрэ» үнкүү түһүлгэтэ бэрт сэрэхтик буолан ааста. Бу кэнсизер салайааччы Анастасия Николаевна Неустроева үйэ аҥаардаах үбүлүүйүгэр, айымнылаах үлэтин 25 сылыгар анаан ытылынна.

Анастасия Николаевна 1969с. Мугудай нэһилигэр төрөөбүтэ. 1995с. Мугудайдаабы «Чуораанчык» уһууаанна физкултуура инструкторуна уонна бэйэтин бабатынан, дьобурунан «Сир симэхтэрэ» үнкүү курулуосун 25 сыл устата салайан кэллэ. Настя — сахалыы көнө, холку, эйбэс, оҕолуу үөрүннээн майгылаах киһи. Үлэтигэр дьаныардаах, өрүү

холобурга сылдыар. Өр сыллар тухары элбэх оҕону көрөн — истэн, үөрэтэн — такайан үнкүү кэрэ зйгэтигэр уһуйда.

Анастасия Николаевна — «Чуораанчык» оҕо сайдар киинэ бастыҥнаар кэккэлэригэр сылдыарыгар саамай туттаах үлэһипит. Кини үөрэтэр ньымата оҕо тийимтиэ. Хайа баҕарар оҕо үнкүү хамсаныытын түргэнник өйдүүр, ылынар. Ол курдук, кини оскуолаҕа кириэн иннинээһи саастаах оҕолор сайдыыларын, бабаларын учуоттаан, бэйэлэригэр чугас үнкүүлэри туруорар «Дьыл кэмнэрэ», «Маленькая страна», «Ыспартыбынай» — хаһан да хатыламмат ураты үнкүүлэр.

Кини элбэх оҕону кытыннарар, сюжеттаах

Сир майгы

Дьиз кэргэнгэ кириисис кэмнэрэ

«Таптал уобун уоскуйуута»

Ол курдук, бастагы кириисис үс сыл биригэ олоһор кэмнэригэр буолар. Олох-дьаһах, күннээһи дьиз түбүктэрэ үтүрүйэн, кэргэнниилэр бэйэ-бэйэлэрин кытта ыкса билсиилэрэ саҕаланар. Кэргэнниилэр тапталларын уоҕа уоскуйан, ис туруктарыгар уларыыы барар. Тус-туһунан майгылаах дьон бэйэ — бэйэлэригэр үөрэнисхэтигэр диэри, этиһи, бэрт былдьаһыы тахсыан сөп. Бу кэмгэ оҕолоннохторуна, манньк кэрчик кэм уһуур кэринээх. Ити кэмгэ ыал буолан оҕолуу туһунан өйдөбүллэрэ сөп түбэспэтэбиттэн этиһи, бэйэмсэх буолууну, ким сөптөөбү эппитин быһаарсыы, кыһырсыы, өһүргэнси тахсар. Эр киһи кэргэн ылан, аналлааҕа кини аттыгар баар буолбуттун уоскуйан, болгомтотун уураа кычыыр, ол эмиз кыһырсыы төрүүтүнэн буолуон сөп.

Бу кириисис кэмтэн тахсар суолунан буолар — өскөтүн кэргэнни дьон бэйэ-бэйэлэрин кытта аһаастык кэпсээн өйдөһүүлэрэ уонна бэйэ бодотун туттунар буолан бардактарына, итиэннэ тус майгыларын уларыта сатаабакка, санаабыт санааларын истиһэн, ситэрсэн, өйдөһүүгэ кэлэр буоллактарына, ити кэми уустуга суох аһарыахтара.

Хомойуох иһин, ыал буолбут дьон 16% — на бу кэми түлүйсүбакка, арахсаллар эбит.

«Абааһы көрүү»

Бу кэм — сэттэ сыл биригэ оҕолуу кэнниттэн кэлэр саамай ыарахан кэрчик. Бэйэ — бэйэттэн сылайыы, саналыы сыһыаны көрдөөһүн, биер интэриэстэрэ суох дьиз кэргэнгэ утарсыы үөскүүр. Холоонноох доҕоро кэргэни үтүө өрүтүн буолбакка, мөкү эр өрүтүн булан көрүүтүтэн абааһы көрсүү саҕаланар. «Мин бу киһини сөпкө талбыппын дуо? Кини миигин өйдөөбөт, иккиэн наһаа атыттар эбиһит, манньк оҕоруох кэриэтин арахсыбыт орду» дьиз санаалар кириэллэр. Ол иһин бу кэрчик кэмгэ арахсыы элбэх. Ол эрэри, бу кэми сатаан олоһоо, сана киһини көрсөн, эмиз бу кэмгэ кэлэн иһэн, иккистэн хатыланыан сөп. Ол иһин хас биердии кириисис кэми кэргэнниилэр этэннэ аһарарга дьулуһуохтаахтар.

Бу кириисис кэми уйулбалара ситэ сиппэтэх дьон сатаан өйдөспөккө, ыарахаттары көрсүөхтэрин сөп. Өскөтүн кэргэнни дьон мөкү өрүттэрин билиэтэһэн бүтэн, үтүө өрүттэрин өрө тутан, холкутуйдактарына уонна өйдөһөн, убаастаһан бардактарына, манньк кэми этэннэ аһарыахтарын сөп. Интэриэстэрин ситимин булуохтарын наада. Холобур: оҕо төрөөһүнэ, биригэ тугу эрэ бас билэр дьизэлээх-уоттаах, хаһаайыстыбалаах, биригэ түмсэр аралдьыйар сирдээх, о.д.а. Кэргэнниилэр сыһыаннарыгар туох эрэ сананы киллэрсэн, саналыы сыһыаны үөскэтэргэ дьулуһахтарына (биригэ сыһыана айаннаан кэллэхтэринэ, тапталларын кудьүтэн романтической түгэннэри тэрийдэхтэринэ, о.д.а.) уустук кэрчик кэми этэннэ аһараллар.

«Хайдах баарынан ылыныы»

Бу кэмгэ кэргэнниилэр сыһыаннарыгар син уоскуйбут курдук буолаллар. Этиһи аҕыйаар. Бу киһи куһаҥан да, үчүгэй да өрүттээх дьиз ылыныы кэмэ кэлэр. Бэйэ-бэйэни кытта кыһырсыбакка, эйэ-дэмнээхтик кэпсээн быһаарсарга үөрэнэллэр. Барыта бэйэлэриттэн тутулуктааһын өйдөөн оҕолуура саҕаланар. Иккиэ буоллаха, күүстээх буолар эбиһит дьиз өйдөбүл кэлэр. Бу киһи мин дьылбабар мээһэ кэлбэтэх эбит дьиз санаа үөскүүр. Бу кэмгэ оҕолорун этэннэ үөрэтэр, иитэр түбүгэр түһэн бараллар. Хайдах киһини иитэн таһаарар туһугар оҕолуу кэмэ саҕаланар.

Бу кэрчик кэмгэ бэйэ-бэйэлэригэр итэҕэйси, эрэни уонна интэриэстэрин хааччахтаспакка уонна сыһыаннарын санарда сатаан оҕолуу саҕаланар. Бэйэ-бэйэлэрин ситэрсэн биэрэн, ис уйулбалара «ыаллаһан» биер киһи курдук буолаллар. Оҕолорун иитиигэ, сайыннарыыга сыһыаннарын туһайаллар.

«Сыаналааһын»

Урукку кэмгэ туох эрэ үчүгэй онорон баран, хардатын эмиз үчүгэй быһыыны күүтэр эбит буоллактарына, ити кэмгэ ол уларытар. «Бу киһи баара мизэх наһаа күндү эбит» дьиз өйдөөн, туох да хардатын эрэйбэккэ, үчүгэйи эрэ оноруон баҕарар. Ол аата дууһата

тапталга бэлэм буолбут. Кэргэнниилэр бу кэмгэ ордуқ өйдөһөллөр, бэйэ-бэйэлэрин сыһыаннарыттан астыналлар. Сыһыаннарын харыстыырга үөрэнэллэр.

«Добордохуу»

Бу кэмгэ кэргэнниилэр бэйэ-бэйэлэрин ыткытаһаллар, өйдөһөллөр, сыаналыыллар. Элбэҕи биригэ ааспыт буолан, биер киһи курдук буолан хаалаллар. Биригэ сырыттактарына хаһан да чункуйбаттар, тапсаллар, биер интэриэстэнэллэр. Араас күчүмэҕэй да түгэннэр баар буоллактарына, бэйэ-бэйэлэрин билэр буоланнар, кыһырсыбакка, онтон тахсар суолу буолаллар. Бу кэм уонунан сылларга уһуон сөп. Ордуқ оҕолор улааппыттарын кэнниттэн бэйэ-бэйэлэригэр болгомтолоро күүһүрэр. Ол курдук, ыраах да сылдьан кэргэнэ тугу саныырын, тугу ынарын сүрэҕинэн сэрэйэн билэр.

«Дьингээх таптал»

Бу кэрчик кэмгэ кэтэһиһлээх дириг таптал изийитэ кэлэр. Кэргэнниилэр биер киһи курдук буолан хаалаллар, ордуқ духуобунай өттүнэн биригэ буолаллар. Бу кэрдиис кэмгэ аҕыйах ыал тийэр эбит. Кэргэни эйиэхэ үөһэттэн анаан кэлбит, олох суолун устун эн үөрүүгүн, кыһалбаһын тэннэ үлэстибит, тапталынан маанылаабыт, киһи быһыытынан арыйбыт, бэйэ-бэйэни ситэрсэн биэрбит киһи буоларынан, махтала мунгура суох. Бу бэйэ-бэйэҕэ үөрэнси кэмэ буолбакка, дириг уонна күүстээх таптал кэмэ буолар. Иккиизинэрин мөкү өрүттэрэ суураллан, үтүө өрүттэрэ күүһүрэн кэлэллэр. Бу кэрдиискэ тийибит дьон хаһан да таннарбаттар, түһэн биэрбэттэр. Манньк кэм дабиһис кэлбэт. Таптал сыһыанын харыстаан, үүнэрэн кэлииттэн манньк кэм тосхойор. Манньк кэрчиккэ тийибит кэргэнниилэр муударайдар уонна олохо анааларын тоҕору өйдөөн олоҕу опороллор.

Бу дьиз кэргэн араас кэрчик кэмэрин билсэн баран, ханнык кэмгэ сылдыабыт дии санаатыгыт? Ити кэрчик кэмгитин хайдах ынан сымнаастык аһарар ына толкуйдаан, бу сүбэлэри туһанаргытыгар баҕарабыт.

Прасковья ГЛАДКИНА,
Чурапчытаабы «Дьиз кэргэн уонна ыччат социальнай-психологической өйбүлүн киинин» социальнай педагога.

Билигин сайдыылаах кэм — урукку олохтон быдан ураты. Дьиз кэргэн, ыал олохун уйулбата олох тэтиминэн уларыта турар. Аныгы ыал олохун онгосторугар билигин билиини хантан баҕарар ааҕан, ингэрэнэн, олоҕор туһанар кэмэ кэллэ. Тустаах учуонайдар үөрэтиилэринэн уонна чинчийиһиринэн ыал буолан оҕолуу араас кириисис кэмнэрдээх дьиз быһаараллар. Ол курдук, дьиз кэргэн туруктаах буоларыгар икки өттүттэн кэргэнниилэр сайдарга дьулуһар эрэ буоллактарына, ити кириисис кэмнэри биллэрбэккэ, улахан охсууга суох аһарыахтарын сөп.

Кириисис икки өрүттээх буолар: сайдыы кириисисэ уонна түгэн кириисисэ дьиз.

Ол курдук сайдыы кириисисэ дьизнэ кириисилэр: ыал буолуу, оҕо төрөөһүнэ, оҕолор улаатыылары, о.д.а. Түгэн кириисисигэр кириисэр: үлэҕэ суох хаалыы, өйдөспөт буолуу, арахсыы о.д.а. Үгүс дьиз кэргэн бу иккис өрүккэ хапсаллар.

Сайдыы кириисисин кэмнэрэ хаһан, хайдах быһыылаахтык баралларын уонна хайдах ынан бу кэмнэри этэннэ туоруохха сөбүн быһаарар суоллары ыйар, көрдөрөр сыаллаах бу ыстатыйаны аныыбыт.

Сорох кэргэнниилэр ити кириисис кэмнэри уйулбалара бэлэм буолан, биллэрбэккэ, холкутук аһаран, сана таһымна тахсаллар, сорохтор уйулбалара бэлэмэ суох буолан, сатаан өйдөспөккө араас ыарахаттары көрсөллөр. Кириисис дьиз бу өйдөһүү, бэйэ-бэйэни ылыныы уонна утары кэли таһымыгар тахсыы буолар.

Дьиз кэргэн кириисис кэрчик кэмнэрэ ханныктары уонна хайдах ити кэмнэри туоруохха сөбүө?

«Уоттаах таптал»

Бу кэргэнни буоларга бэлэмнэни кэмнэн буолар. Уоллаах кыыс харахтарынан хайбаһан, сүрэхтэринэн сөбүлэһэн, үтүө эрэ өрүттэрин булан көрөр уохтаах таптал кэмэ кэлэр. Бу кэм сыл, баһтарара эрэ сыл устата барар эбит. Уоллаах кыыс бэйэ-бэйэлэрин саамай дьоллоох дьон курдук сананан, сыһыаннара наһаа истин буолар, олоҕу «оруосабай ачык» нөҕүө ылынар кэмнэрэ. Ити кэмгэ икки өттүттэн сөбүлэһэн, биригэ ыал буолан оҕолорго быһаарыналлар.

2019 — Арасыйыаҥа Тыйаатыр сыла

Чурапчы норуодунай тыйаатырын улахан ситиһиитэ

2019 сыл олунньу ыйыгар Петр Решетников аатынан Чурапчытааҕы тыйаатыр Соһиҥа ытыллар "В главной роли" диэн ааттаах Бүтүн Арасыйыаҥа II-с тыйаатырдар бэстибээллэригэр ынырыны туттута. Бэстибээл Арасыйыаҥа норуот айымньытын дьэитин быһааныгар кирибит биір улахан дыһаһа буолар. Улууспут, нэһилиэкпит дыһаһалара тутта өйүүллэрин биллэрэн, тыйаатыр 13 артыыһа айанна турунарға бэлэмнэммиппит. Чингиз Айтматов "Ийэ сирэ" испэктээк бу да иннинэ, 2015 сыллаахха, Хабаровскайга ытыллыбыт Бүтүн Арасыйыаҥа бэстибээлгэ Гран-при, 2016 сыллаахха өрөспүүбүлүкэҕэ "Алыптаах мааска" бэстибээлгэ Гран-при, Иркутскай уобаласка Ольхон арыыга аан дойдутааҕы "Сибирская рампа" бэстибээлгэ дипломант буолан кэлбитэ.

Бэстибээл кулун тутар 26 күнүттэн 31 күнүгэр диэри Адлерга курорт комплексыгар ытыллына. Барыта 18 сэмодетальнай тыйаатыр кэлэктиибэ кэлэн, иккэ боллорун кыттыыны ылылар, маны сэргэ биірдиһилээн уусуран аабыыга курах ытылына.

Дьүүлүүр субэҕэ Москва, Санкт-Петербург, Волгоград куораттартан тыйаатыр ускуустубатын диэйтэллэрэ, кириитиктэрэ кэлэн үлэстэтилер. Кырдьык арай толкуйдаан көрдөхкө, улахан таһымнаах профессионалларга испэктээк көрдөрөр олус уустук. Ол курдук, доцент, театровед, Арасыйыаҥа норуот айымньытын дьэитин тыйаатыр салаатын салайааччы Марина Иванова Куц (Москва), драматург, режиссура уонна артыыс маастарыстыбатын преподавателэ Анна-Мария Петра (Москва), актриса, режиссер, педагог, Россия театральнай диэйтэллэрин сойууһун чилиэнэ Людмила Семеновна Боевчук, доцент, Волгоградтааҕы ускуустуба уонна култуура судаарыстыбаннай үнүстүүтүн педагога, Россия театральнай диэйтэллэрин сойууһун чилиэнэ Сергей Александрович Алешин, дьүүлүүр субэҕэ опордулар.

Бэстибээл быһаһын тухары элбэх кыттааччы баар буолан, техническэй репетицияҕа — уоту-күөһү туруорууга, тыаһы-ууһу бэрэбизирээһингэ 20 эрэ мүнүүтэни биэрдилэр. Оттон кулун

тутар 28 күнүгэр кичэ 10 чааска биһиги сценаҕа табыстыбыт. Саала көрөөччүлэр толору туолла. Долгуйуубут өссө үрдээтэ. Тыйаатырбыт сизирин-тумун (творческий круг) онорон баран, Чурапчыбытын эрэ буолбакка, бүтүн Саха сирин норуот тыйаатырдарын чизин хамускуурбутун испитигэр инэринэн, испэктээкпитин саҕалаатыбыт. Аттыбар олорор оператор уолаттар: "Испэктээкпит бэйэбит тылгытынан дуо?" — диэн ыйтан соһуйбуттара. Көрдөрүүбүт ортотун диэки кэнибэр ким эрэ ытамныыра иһиллэр. Өйдөөн көрбүтүм — тыаска-ууска олорор арыы аҕа саастаах операторым хараһын уутун сотто олорор эбит. Дьэ, онко көрөөччү ылынна диэн өйдөөтүм.

Испэктээкпит түмүктэннэ... Көрөөччүлэр, дьүүлүүр субэ бука бары сүһүөхтэригэр туран ытыс таһыннылар! Оттон бары кэриэтэ кэлэн, илии тутуһан эбэрдэлэтилер. Төрүт тылгытынан оонньоолоргут да, барытын өйдөөтүбүт! "Маладьыастар!", "Браво!" диэн тыллары истэн, биһиги кэлбит сыалбытын ситиспит кэриэтэ сананныбыт.

Сарсыҥы күнүгэр сарсыарда аҕыс аһаар чааска дьүүлүүр субэ ырытытыгар ынырдылар. Бары да долгуйан, бэйэ-бэйэбитин көрсө-көрсө, улаханнык санарбаллыт. Дьүүлүүр

субэ бэрэссэдээтэлэ Мария Иванова Куц "Чурапчы норуодунай тыйаатырын тутуһан истибитим", — диэн соһутта. "Дальневосточный бенефис" бэстибээлгэ кыттан, улахан болломтоҕо сылдьарбыт диэтэ. Уонна бастагы ыйытыпта: "Тоҕо бу айымньыны таллым?" — диэн буолла. Онуоха мин биһиэхэ, сахаларга, сэрии тизмэтэ, ордук чурапчыларга олус чугаһын, сэрии кэмигэр 1942 сыллаахха дьоммут көһөрүүгэ барбыттарын кылгастык кэпсээтим. Оболорун сүтэрбит ийэ барахсанна, ханнык да омууттан тутулуга суох, сэрии биір ыар дьылҕаны аныһын уонна Феврония Малгина дьылҕатын кытта Толгонай уобараһын ситимнэбиппин эттим. 20 мүнүүтэ иһигэр, кырдьык да, тыйаатыр ускуустубатын профессиональнай таһымна баһылаабыт дьонтон элбэх үчүгэй тылы, субэни иһиттим. "Саха дьонно муусуканы, уоту-күөһү туруоруугут табыллыбыт уонна биір тыһына кириэн, кылаабынай дьоруойдары кытта массовкалар бары биір киһи курдук оонньоотугут", — диэн Анна-Мария Петра эппитигэр олус үөрдүм.

Испэктээкпитин оонньоолуут иннинэ, саха дьонно буоларбыт быһытынан, сэмэй баҕайытык сылдьыбыппыт. Сорох түгэннэргэ "Бу кимнээбэй?" диэбиттии жөрөллөрө. Испэктээк

кэниттэн көрдүөргө, лиилкэ бэстибээл кыттыылаахтара бары илии тутуһан эбэрдэлээн, кэпсээн ааһаллара.

Кулун тутар 30 күнүгэр кичэ түмүгү таһаарар долгуйулаах түгэн үүмүтэ. Бары долгуйа, эрэҥ саалаҕа кириэн опордубут. Бэстибээл гала-кэнииргэр уопаттарбыт Аркадий Васильев, Олесь Максимов ахтылҕаннаах Чурапчыбыт тутуһан ырыаны ыллаабыттар олус долгуйулаах буолла. Бастаан бэстибээл хайыскаларынан наҕараадалары туттардылар. Биһиги бэйэбит хайыскабытыгар I-кы истизлээннэх лауреат аатын ылыбыт. Санаабытыгар, кыратык хомойдубут. Оттон бэстибээл сүрүн наҕараадаларын — анал ааттары туттарыы саҕаланна. "Бастыҥ муусуканан кизгэтии" анал аат Иван Бушкова, "Бастыҥ дьахтар оруола" анал аат Надежда Заболоцкаяга тигистэ. Саамай долгуйулаах түгэн тийэн кэллэ. Гран-при Чурапчинский народный театр имени народного артиста РСФСР и ЯАССР Петра Решетникова! диэн дорҕучу сценаттан биллэрдилэр. Бары үөрүүбүттэн хаһыыты түстүбүт! Тус бэйэм саамай долгуйбут түгэни! Бу мин режиссердаабытым тухары 15-ис Гран-прим!!! Түмүктэммитин кэниттэн тутатына дойдубутугар үчүгэй сонуну ыта оустубут! Саха сиригэр төһө да сарсыарда 4 чаас буоллар, дьоммут долгуйан утуйбака сыталлар эбит. Эбэрдэ бөбөтүн туттубут уонна кырдьык да, дьонноох-сэргэлээх буолан, киһилэр өйбүллэрин эппитинэн-хааммытынан билэ сылдьарбыт.

Бу 10 күн устата аһаардас бэстибээлинэн эрэ буолбакка, аһаас экскурсияларга сырыттыбыт Абхазияҕа, Красная полянаҕа, "Сочи" лааркаҕа, ыспартыбынай эбийиэктэргэ, түүнүгү Сочиҥа, Роза Хуторга, дендрарийга...

Бу айаммытыгар улахан көмө буолбут улууспут, нэһилиэкпит дыһаһаларыгар, култуура управлениытыгар, тэрилтэ салайааччыларыгар, дьэ кэргэттэрбитигэр тыйаатырбыт 50 сыллаах үбүлүүгүгэр дьонун кыайыны ситиһэрбитигэр кыабы биэрбиттигэр улахан махтабытын тизэрдэбит!

Иван БУШКОВ, "Айылгы" култуура уонна духуобунай сайдыы киинин методическай уонна тэрийэр үлэс отделын сэбиэдиссэйэ, режиссер.

Иһирэх тылынан

АҔАБЫТ, ЭҺЭБИТ ХАРАТААЙ ТӨРӨӨБҮТЭ 100 СЫЛЫГАР

Мугудай нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, колхуоһунай-солхуоһунай тутуп туруу үлэһитэ, бэтэрсэнэ, АҔа дойду сэриитин кыттылааҕа, биллиилээх ат баайааччы, 10 оҕо аҕата, үгүс сизэн, хос сизэн эһэлэр Николай Иванович Васильев — Харатаай бу дьыл олунньу 7 күнүгэр төрөөбүтэ 100 сылын туолла.

Кини Чурапчы оройуонун нэһилиэгэр хэргэннэ төрөөбүтэ.

Сэбиэскэй кэмнэ бүттүүн үөрэхтээһини саҕалаабыт кэм буолан, оскуолаҕа үөрэнэ кирибитэ даҕаны, очотооҕу оболор үгүстэрин дьылбаларынан ситэ үөрэмнээҕэ, 2-с кылааһы бүтэрбитэ. Тоҕус саастааҕар аҕата өлөн, ийэтигэр көмөлтө киһинэн буолбута. 1930—1931 сс. табаарыстыба тэриллэбитигэр "Чочууда" диэн табаарыстыбаҕа кирибиттэрэ, онтон сотору колхуос буолбуттара. 1932 с. 40-ча хаһаайыстыбалаах "Куохара" диэн колхуос тэрийбиттэрэ. Кэлин 1936 с. 84 хаһаайыстыбалаах Ленин аатынан колхуос тэриллэбитэ. 1937 сылтан 1940 сылга диэри колхуоска биригэдьиirinэн үлэлээбитэ. 1942 сылтан бырабылыанньа бэрэссэдээтэлинэн үлэли сылдьан, 1943 с. сэриигэ барбыта. 1946 сылга диэри Японияны утары сэриигэ сылдьан "Японияны кыайыы иһин" мэтээллээх дойдутугар этэннэ эргиллэбитэ.

Сэрииттэн эргиллээт, дойдутугар биригэдьиirinэн үлэлээбитинэн барбыта. 1947 сыллаахха сэрии оҕроботун Варвара Прокопьевна Маркова диэн биір уол оболлоох дьахтары кэргэн ылбыта. 1948 с. бастагы оболоро күн сирин көрөн, аҕа буолар үөрүүтүн билбитэ. 1952 с. кэргэнин дойдутугар Мугудайга кэлэн

олохсуйбута. 1954 с. Төлөй Дирикиттэн колхуоска биригэдьиirinэн үлэтин саҕалаабыта. Оттон оболорун үөрэттэрээр, орто оскуолааах Маралаайыга көһөн кэлэн, дьэ-уот туттан, элбэх оҕону төрөтөн олохсуйан олорбуттара. Оччолорго Калинин аатынан колхуос этэ. Ынах сүөһүнү иитиигэ ыраах Чыччан, Маралаайы, Мара пизмэлэринэн, курааннаабыт дьылларга ыраах Мындабайынан, Нуотаранан, Намынан сүөһүнү үүрэн илдьэн кыстаталлара. Дьэ, бу манна биригэдьиир саҕабыта, дьону кытары табан кэпсэтиитэ, тылын ылыннарарыта эрэйиллэрэ. Итинник хаачыстыба барыта баар буолан үтө суобастаахтык, таһаарылаахтык үлэлээбитэ.

Оболоро, биһиги өйдүүрбүтүкүн, аҕабыт сааһын тухары биригэдьиirinэн үлэлээбитэ, ат баайааччынан сылдьыбыта. Ат баайытынан 1954 сылтан дьарыктаммыта. Төлөй Диринэр олордохпутуна, быһааа дьэбэтигэр дьон кэлэн кириэллэрин-тахсалларын өйдүүбүн. Халыйар аҕа чарапчы диэни онорон кэтэрдэллэрэ.

Мугудайга кэлэн опоруоттан ат баайытынан утумнаахтык дьарыктаммыта, 1990 сылга диэри үлэлээбитэ. Элбэх күрэхтэһиилэргэ кини баайыт аттара кыттан, үгүстүк кыайыы өрөгөйүн билбитэ. Биһиги ат сүүрдүүтүн сайын ыһаахха сылдьан хайаан да көрөрбүт. Аҕабыт баайыт аттара кыайдахтарына, олус үөрэр буоларбыт. Кини Чурапчы улууһугар ат успуорда сайдыытыгар кырата суох кылаатын киллэрбитэ, бэйэтин кэниттэн эдэр дьону үлүүбүтэ. Кини үөрэнээччилэриттэн Мугудайга Дмитрий Пермяков, Одьулунта Семен Осипов, Сыланна Владимир Макаров, Төлөйгө Николай Максимов таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ. Ат сүүрдээччилэринэн Иннокентий Красильников, Федор Терютин, кэнники калуонзчычаттар Афанасий Лаврентьев, Быганов этилэр. Кинилэр тустарынан аҕабыт мэлдьи үтө тылынан ахтара, астынара. Афанасий Лаврентьевы мэлдьи хайгыыра. Сүүрүк сылгылары субээн булан ииттэллэрэ. Дмитрий Сивцевтин ордук ыкса сыһааннааҕа. Кэлин зоотехник

идэлээх Федор Терютинниин, сааһын тухары биіргэ үлэлээбит ыкса ыаллыы олорбут салайааччытынан Николай Пермяковтун биір субээн үлэлиирэ. Ыаллыы олорор буоламмыт быстылат сибээстээҕэ, ол да иһин Николай Дмитриевич кыра уола оҕо эрдэбиттэн сүүрүктэри көрөн, сэргээн убайа Дмитрий Дмитриевичтэн үөрэнэн, өрөспүүбүлүкэҕэ биллэр тизинээр буолла.

Биһиги аҕабыт Харатаай эдэр бэйэтэ кырдьыар диэри дьарык оностубут идэтэ — ат сүүрдүүтэ сүппэт-оспот, өссө сайдан иһэр. Ол да иһин үлэлээбит-хамсаабыт, олорбут нэһилиэгэ Мугудай 2004 сыллаахха кини төрөөбүтэ 85 сылынан илин эһээр улуустарга кини аатынан ат сүүрдүүтүн тэрийэн ыыллыта. Онно Николай Николаевич Пермяков сүүрүктэрэ бастааннар, биһиги, чурапчылар, мугудайдар, кыайыы өрөгөйүн билэн үөрбүппүт.

Күндү киһибит, аҕабыт, биһиэхэҕэ кэриэһин Ыалгытын, дьонгутун кытары эйэлээхтик олороорун, кырдьаҕаһы, кыамматы ытыктыыр буолаарын" диэбитэ. Кини кэриэһин толорон, оболоро, сизэннэрэ чизинэйдик олорорго, үлэлииргэ, дьонно-сэргэҕэ үтө сыһыаннаах буоларга дьулуһабыт.

Татьяна ГОРОХОВА, улахан кыһыһа.

Здравоохранение

Заразиться может КАЖДЫЙ!

Что такое туберкулез?

Туберкулез (чахотка) – это инфекционное заболевание, вызываемое микобактерией туберкулеза, которую еще называют палочкой Коха по имени обнаружившего ее ученого. Туберкулез чаще всего поражает легкие, но может развиваться и в других органах.

Что способствует развитию туберкулеза?

Недостаточное и неправильное питание.

- Плохие бытовые условия.
- Стрессовые ситуации.
- Курение.
- ВИЧ-СПИД.
- Алкоголизм, наркомания, токсикомания.
- Хронические заболевания (легких, сахарный диабет, язвенная болезнь и другие заболевания).

Как передается туберкулез?

Чаще всего больные легочным туберкулезом являются источником инфекции. При кашле, чихании, разговоре больной туберкулезом распространяет капельки мокроты, содержащие возбудитель болезни. Можно заразиться, вдыхая воздух, в котором содержатся микобактерии туберкулеза. Даже однократное вдыхание туберкулезных бактерий может привести к развитию болезни. Чаще к туберкулезу приводит длительный и тесный контакт с больным. Наибольшему риску заражения подвержены члены семьи больного, сослуживцы и друзья.

Как предупредить туберкулез?

Обращайте внимание на свое самочувствие. Кашляющий человек вполне может оказаться больным туберкулезом, поэтому, если Вы видите, что Ваш родственник, сослуживец или знакомый долгое время кашляет, настаивайте на том, чтобы он обратился к врачу. Пыльные, непроветриваемые помещения благоприятствуют распространению туберкулезных бактерий.

Для профилактики заболевания как можно чаще проветривайте помещения.

Как проявляется туберкулез?

Основными признаками туберкулеза являются:

- Кашель в течение 3-х недель и более.
- Потеря веса.
- Периодическое повышение температуры тела.
- Потливость по ночам.
- Общее недомогание и слабость.
- Боли в грудной клетке.
- Потеря аппетита.
- Кровахарканье.

Если вы обнаруживаете у себя эти симптомы, немедленно обратитесь к Вашему участковому врачу, и он назначит необходимое обследование.

Как вылечить туберкулез?

Туберкулез излечим!

Для того чтобы ИЗЛЕЧИТЬСЯ от туберкулеза, НЕОБХОДИМО:

- Полностью пройти весь курс лечения под наблюдением врача. Лечение

туберкулеза должно продолжаться шесть и более месяцев.

Принимать все назначенные врачом противотуберкулезные препараты и не допускать перерыва в лечении.

Большинство противотуберкулезных препаратов изготовлено в виде таблеток, принимаемых внутрь.

Своевременно выполнять все предписания врача, так как от этого зависит успех лечения.

Перерывы в лечении приводят к развитию устойчивой к лекарствам формы туберкулеза, вылечить которую очень сложно, а иногда невозможно.

Будьте здоровы!

Туберкулез легче предупредить, чем

лечить.

С незапамятных времен человечество преследуют различные напасти: малярия, чума, холера, туберкулез и множество других. И если с этими болезнями люди научились бороться, и достаточно успешно, то туберкулез остался непобежденным и в XXI веке. Сегодня в мире каждые 4 секунды кто-то заболевает туберкулезом; каждые 10 секунд кто-то умирает от туберкулеза; 1% населения Земли каждый год заражается туберкулезом. По прогнозам экспертов, Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ), в ближайшие 20 лет 200 миллионов человек заболеют туберкулезом, 70 миллионов умрут от туберкулеза, а около миллиарда будут инфицированы. Борьба с туберкулезом перестала быть делом только врачей противотуберкулезных служб. Это стало задачей практически всех и каждого. Что же Вы должны знать о туберкулезе? Туберкулез – древнейшее инфекционное заболевание, известное со времен Египетских пирамид (предполагают также, что он был и в каменном веке). Первое описание относится к Гиппократу. Возбудителем заболевания является микобактерия туберкулеза (она же палочка Коха). Туберкулез заразен и очень опасен. Основным источником инфекции является больной человек с «открытой» формой туберкулеза, т.е. выделяющий палочки Коха с мокротой, а также больные с хроническим процессом в легких с образованием каверн. Чаще всего заражение туберкулезом происходит через дыхательные пути. При этом микобактерии туберкулеза попадают в дыхательные пути с частицами высохшей мокроты (пылевой путь заражения), но возможна и воздушно-капельная инфекция, при которой бактерии попадают в дыхательные пути здорового человека с каплями слюны и мокроты, выбрасываемыми больными при разговоре, кашле, чихании. Заразиться туберкулезом можно не только при непосредственном общении с больными, но и при соприкосновении с вещами или предметами, загрязненными мокротой, слюной, содержащими палочки Коха. Отсутствие элементарных гигиенических навыков у больного и членов его семьи способствуют распространению инфекции. Один невылеченный больной за год может

заразить 10-15 человек.

Определенную опасность в распространении туберкулезной инфекции могут представлять животные больные туберкулезом. При этом заражение туберкулезом человека происходит при приеме в пищу чаще всего молочных продуктов, не подвергшихся термической обработке (кипячению).

Далеко не каждый заболевает туберкулезом. Это зависит от степени защитных сил организма, соблюдения гигиенических правил. К ослаблению иммунитета приводят неполноценное питание, переутомление, стрессы, злоупотребление алкоголем, курение, наркотики, различные хронические заболевания, ВИЧ-СПИД.

Туберкулез, как правило, развивается постепенно, подчас незаметно для больного:

появляются быстрая утомляемость и общая слабость, снижение аппетита, потеря веса, повышенная потливость, незначительное повышение температуры тела, затем присоединяются кашель с мокротой, возможно с кровью, боли в груди, одышка при небольших физических нагрузках.

При обнаружении этих признаков заболевания необходимо обратиться к врачу в поликлинику по месту жительства или в областной противотуберкулезный диспансер.

Установить диагноз туберкулеза поможет рентген-флюорографическое обследование, анализы мокроты на обнаружение микобактерии туберкулеза (мазок мокроты по Цилю-Нильсену, бактериологическое исследование), проба Манту и диаскинтест.

Наличие в мокроте микобактерий туберкулеза определяет заразность заболевания.

Этот человек опасен для общества. Он нуждается в срочной изоляции и лечении!

При своевременном выявлении и правильном лечении туберкулез сегодня излечим. Поэтому раннему выявлению туберкулеза придается большое значение.

С этой целью проводят массовое флюорографическое обследование населения (с 15-летнего возраста) и туберкулинодиагностику (постановка реакции Манту 2ТЕ детям до 7 лет, диаскинтест с 7 до 17 лет) всем здоровым детям и подросткам.

Флюорографию нужно проходить не реже 1 раза, а если человек страдает хроническими заболеваниями, то при необходимости и 2 раза в год.

Туберкулиновую пробу надо проводить ежегодно, потому что, только сравнивая результаты предыдущих проб, можно отобрать группы лиц, имеющих риск заболеть туберкулезом и нуждающихся в углубленном обследовании. Увеличение результата реакции Манту может быть первым сигналом заболевания туберкулезом.

Поэтому в случае направления ребенка на консультацию к врачу-фтизиатру необходимо обратиться немедленно, не откладывая!

Лечение туберкулеза бесплатное. Курс

лечения длится не менее 6-8 месяцев. Противотуберкулезные препараты должны приниматься под контролем медицинского работника. Первые 2-3 месяца больной лечится в стационаре (интенсивная фаза лечения) и принимает лекарства ежедневно, затем, после перевода больного на поддерживающую фазу лечения, перевод в санаторий, а затем возможен амбулаторный прием лекарств по месту жительства.

Как только больной начинает лечиться, вероятность того, что он заразит окружающих, значительно уменьшается.

При нарушении режима лечения, самовольного прекращения приема химиопрепаратов возможно развитие лекарственно-устойчивой формы туберкулеза. При этом обычные противотуберкулезные препараты неэффективны, и полностью излечить такого больного очень трудно, а иногда невозможно.

Туберкулез – тяжелое заболевание, его легче предупредить, чем лечить.

Разработан ряд профилактических мероприятий по борьбе с туберкулезом.

Предупреждение туберкулеза начинается с детского возраста.

При заражении вакцинированные дети или вовсе не заболевают туберкулезом, или он протекает в легкой форме!

Предупреждению туберкулеза способствует также и проведение профилактического лечения противотуберкулезными препаратами лиц, имеющих риск заболеть туберкулезом: находящихся в контакте с больным туберкулезом, дети и подростки с впервые положительной реакцией Манту («вираж» туберкулиновых проб) и с нарастанием результата туберкулиновых проб в динамике.

В случае заражения противотуберкулезный препарат подавляет размножение микобактерий туберкулеза, попавших в организм здорового человека, и заболевание не развивается.

Изоляция детей от контактов также является мерой профилактики туберкулеза. С этой целью используется противотуберкулезное санаторное лечение. Туберкулез – болезнь социальная, поэтому немаловажное значение имеет организация правильного питания, богатого витаминами и белковыми продуктами и здоровый образ жизни.

В заключение хотелось бы пожелать, чтобы каждый из нас задавал себе вопрос: «А не являюсь ли я источником инфекции?». Помните, что ваше здоровье в ваших руках и только ваша активная позиция поможет победить туберкулез!

Если Вы обнаружили у себя следующие симптомы:

кашель в течение 3-х недель и более, незначительное повышение температуры тела по вечерам, повышенную потливость, общую слабость и быструю утомляемость, потерю веса – немедленно обратитесь к врачу!

Иван ГУЛЬКА, заведующий Чуралчинским противотуберкулезным диспансером.

Администрация МО «Чуралчинский наслег»
Чуралчинского улуса Республики Саха (Якутия)
РАСПОРЯЖЕНИЕ № 76
с. Чуралча от 29 марта 2019 г.

О подготовке к безопасному пропуску паводковых вод на территории Муниципального образования «Чуралчинский наслег» на 2019 год.

В целях реализации Закона РС (Я) №218-2 от 6 июня 2000 года «О защите населения и территорий от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера», на основании распоряжения главы МО «Чуралчинский улус(район)» №295 от 19 марта 2019 года, р а с п о р я ж а ю с ь:

1. Создать комиссию в составе:
 - Егоров А.Г. – вр.и.о. главы МО «Чуралчинский наслег», председатель;
 - Бурица А.П. – 1 заместитель главы МО «Чуралчинский наслег», зам. председателя;
 - Слепцов П.С. – специалист по ГО и ЧС МО «Чуралчинский наслег», член;
 - Кузьмина Т.И. – зам. начальника территориального отделения Управления Роспотребнадзора РС (Я) в Таттинском и Чуралчинском районах, член;
 - Попов Н.Н. – директор Чуралчинского филиала ГБУ «Управление мелиорации земель и сельскохозяйственному водоснабжению МСХ и ПП РС(Я)», член;
 - Уарова Н.В. – директор ЧСОШ №1, член;
 - Дьячковский М.В. – директор ЧСОШ №2, член;
 - Догордуров М.П. – начальник ИОП Чуралчинского улуса, член;
 - Захарова А.П. – начальник МКУ УСХ, член;
 - Еремеев В.И. – начальник ГБУ РС(Я) «Управление ветеринарии с ветеринарно-испытательной лабораторией Чуралчинского улуса (района)», член;
 - Александров Г.С. – директор Чуралчинского филиала ГУП «ЖХХ РС(Я)», член;
 - Владимиров Г.Г. – директор ООО «Дорожник», член;
 - Попов Е.В. – председатель Наследного Совета депутатов, член;

- Посельский Ю.П. – депутат Коголинского округа, член;
- Скрыбин В.Р. – депутат Коголинского округа, член;
- Попов А.К. – начальник ОГПС РС(Я) №38 по МО «Чуралчинский улус (район)», член;
- 2. Обязать депутатов наследного совета, начальников ТОС принять активное участие для проведения разъяснительной работы в случае затопления, эвакуации населения
- 3. Комиссии разработать план мероприятий по безопасному пропуску паводковых вод и представить в КЧС МР «Чуралчинский улус (район)».
- 4. Контроль исполнения данного распоряжения оставляю за собой.

План мероприятий по безопасному пропуску паводковых вод в с. Чуралча

1. Уточнение места вероятного затопления и определения количества населения и их имущества, а также с/х животных, подлежащих эвакуации, места их эвакуации.
 - Места вероятного затопления - вдоль р. Куохара, некоторые низменности оз. Чуралча. В зоне затопления находятся частные дома 88 и производственных объектов до 8 зданий. Количество эвакуируемых до 252 чел., имущества до 10-50 тн., с/х животные 154 голов КРС, 85 голов птицы, 6 тонн сена.
 - Установить пункт эвакуации:
 - левый берег – ЧСОШ №1 им. С.А. Новгородова-ответственный за эвакуацию (Уарова Н.В.). Назначить ответственными за эвакуацию: Иванову Е.С. – депутата Марыкчанского округа, Бушкова И.И. – депутата центрального округа. Для эвакуации прикрепить технику ГУП «ЖХХ РС(Я)» (директор Александров Г.С.), ООО «Дорожник» (директор Владимиров Г.Г.),
 - правый берег – пункт эвакуации ЧСОШ № 2 им. И.М. Павлова-ответственный за эвакуацию (директор Дьячковский М.В.). Назначить ответственными за эвакуацию: Пудову В.П., Владимирову Г.Г., Рожина А.Д. – депутатов Наследного и Улусного совета депутатов Новгородовского округа. Прикрепить технику МКУ «УУО РС(Я)» (нач. Павлова Г.В.), Чуралчинского филиала ГБУ «Управление мелиорации земель и сельскохозяйственного водоснабжения МСХ и ПП РС(Я)»

(директор Попов Н.Н.),

- для размещения эвакуированных сельскохозяйственных животных создать места временного содержания (пашни Нидыли) ответственные МУСХ (нач. Захарова А.П.), ГБУ РС(Я) «Управление ветеринарии с ВИЛ Чуралчинского улуса(района)» (нач. Еремеев В.И.), специалист с/х МО «Чуралчинский наслег» (Попов С.С.).

- Пунктам эвакуации обеспечить медицинский пункт, питьевую воду, продовольствие и санитарную гигиену – ответственные ЧСОШ №2 (директор Дьячковский М.В.), ЧСОШ №1 (директор Уарова Н.В.), ПО «Маарыкчан» (прод. Монастырева О.П.), «Управление Роспотребнадзора по РС(Я) в Таттинском и Чуралчинском районах» (зам.нач.Кузьмина Т.И.), ЦУБ (глав. Коркин А.И.), администрация МО «Чуралчинский наслег» (Слепцов П.С. – спец по ГО и ЧС).

2. При объявлении повышенной готовности создать оперативный штаб из членов комиссии и установить круглосуточное дежурство. Штаб находится в здании администрации села Чуралча. Тел 41-103, 41-053, 41-661.

3. Для предотвращения затопления провести следующие работы:

- провести берегоукрепительные работы по плану улусного КЧС

-разъяснительные работы среди населения, руководителей предприятий, независимо от форм собственности, начальников ТОС, газета «Сана олох», ТРС «Маарыкчан».

- Создать резервный запас топлива, средства переправы.

- Подготовить эвакуационные пункты к размещению населения и план оповещения и эвакуации.

- Создать мек.группу в составе: бульдозер, погрузчик, самосвал (отв. директор Чуралчинского филиала ГБУ «Управление мелиорации земель и сельскохозяйственного водоснабжения МСХ и ПП РС(Я)», (Макаров П.М.) и установить круглосуточное дежурство.

- Провести охранение регуляционной дамбы о. Куоаллы и дамбы Харылаах.

4. Ежедневно проводить заседания комиссии.

Алексей ЕГОРОВ, пр.и.о. главы МО.

Кэриэстэбил

Күндү киһибит өйбүтүгэр-сүрэхпитигэр
өрүү тыыннаах буолуоҕа...

Билиги аймакха баар-суох тумус киһибит, тапталлаах аҕабыт, эйбэс эһэбит Харлампьев Иван Иванович ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбыта бу дьыл муус устар 12 күнүгэр биер сыла туолар. Күндү киһибит олох үөһүгэр үлэһин-хамсыы сылдьан, ыраас кэллээннэ атын элгитини, амиска ыалдьан опхотон туораабытыттан бары олус соһуйбуппун, хомойбуппун, устуйбуппун.

Иван Иванович 1944 сыл, ыам ыйын 4 күнүгэр Томпо улуунун Кириэс-Халдьаайы бөһүөлүгэр күн сирин көрбүтэ. Эдэр сааһыттан тэрийэр, салайар дьоруудааҕа. Ону таба көрөннөр, 1970с. Сүбүрүскэй аатынан олхуос комсомольскай тэрилтэтин босколуммут сэирэстэринэн аһабыттар, кэлин дириэктэри хаһаайыстыбаннай чааска соһуйааччынан үлэлээбитэ. 1974-1978 ос. Дьокускайдаагы салайар каадырдары бэлэмниир техникуму ситиһилээхтик үөрэнэн бүтэрэн, агроном идэтин баһылаабыта. Коммунистическай партия кэмтигэр кириэн, партия анааһынын, салгыы 1977-1978с. Болтоно нэһилиэтин сабыттан бэрэсэдэтэлиин таһаарылаахтык үлэлээбитэ.

1978-1982 ос. Иван Иванович «Орто Бүлүү» олхуос Борогонноосу отделиенигэр агрономунан үлэлээбитэ. Бу үлэтир сылларыгар нэһилиэк олохтоокторун, үлэһит дьон улахан убаастабылын ылан ылбыта. Бүлүүгэ олорбут сылларын олус истинник ахтара, кэлин Дьокускай куоракка олорор Борогонноос тумсуларын салайбыта. Борогон нэһилиэтин бочуоттаах олохтооҕо урдук аат инэрлэбитэ.

Салгыы дойдуларыгар кэлэн, Иван Иванович СӨ пенсионаттын иһинэн тэриллбит реабилитационнай киин исписалиһин быһытынан «Сабах» уонна «Ыллык» дьин чеп олус пропагандалыруосастыбаннай тумсулар тэрийсэн, оройуонна да, өрөспүүбүлүкэ да киз далааһыннаах үлэни улуустарга сылгыны иһитигэ уонна ат сүүрдүүтүн сүрүннүүр исписалиһин таһаарылаахтык үлэлээбитэ. 2002-2008 ос. «Аграрнай» партия Саха сиринээри салаатын тэрийэр отделин сабадаскынан, «Аграрнай» партия Чурапчы улуунунаагы отделиенин бэрэсэдэтэлиин, «Биер ыһыт Арассыйа» партия тыа сирин кытта үлэлэр отделин кылабынай исписалиһинан ситиһилээхтик үлэлээбитэ. Икки төгүл «Аграрнай» партия Бүтүн Арассыйагаагы сийэһин дэлгээтинэн талыллан кыттыбыта. Кэлиннэ сылларга Иван Иванович СӨ хайытар устуордугар федерациятын толорооччу дириэктэрин быһытынан уонна Ил Түмэн Сударыстыбаннай Мунньаһын дьокутаата Семен Семенович Иванов көмөлөһөөччүтүкэн.

таһаарылаахтык үлэлээбитэ. 2014с. Сочи куоракка ытыллыбыт кыһынны Олимпиаданы баран көрөн кэлбитин олорун биер саамай дьоллоох кэминэн аҕара. Иван Иванович улууска өрөспүүбүлүкэ ат устуорда сайдыытыгар суһкэн кылаатын киллэрбит улахан энтузиаст быһытынан биллэр. Ол курдук, Чурапчы улуунугар ат устуордун федерациятын толорооччу дириэктэринэн, кылаабынай судьуйатынан, тэрийэччитинэн олус таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Кини салайытынан улуус аттара 2005, 2017 ос. «Маннаары оонньууларын» кыайылаахтарынан буолбуттара, 2017с. Ил Дархан биригин улууска аан бастаан ылан өрөгөйдөөбүттэрэ. 2009 с. 65 сааһын бэлэстиир дыһаллар чэрчилэринэн, Иван Иванович биригингэр Чурапчыга саха аттарын ортотугар ат сүүрдүүтэ урдук таһынаахтык ытыллыбыта.

Тапталлаах кэргэнинин Фека Марковналыын 47 сыл олус дьоллоохтук, бэйэ-бэйэлэригэр истинник, ийиһлээхтик сыһыаннаһан олорон кэлбиттэрэ. Үс оһону төрөтөн, элбэх сиз миннигэс сытын билэн, кинилэр тустарыгар олохторун анаан, үлэлээн-хамсаан аастылар.

Убаастаат эрчиминэн, олорун кытта тэһиз хардыһыыр дьоруунан, олоххо күүстээх тапталынан барытыгар үтүө холобур буолара. Иван Иванович улахан дьиз-кэргэн тапталлаах аҕа, элбэх сиз эйбэс эһэ, кэлин өсөө хос сизинэнэн, кинилэргэ чарылхай холобур буолар олорун олордо. Эдрий Фекталыын, ийэлээх аҕабытын солбуйан, билиги аймагы бэйэлэрин тула түмэн, сүрдээх истин эйгэни тэрийэн олорбуттара. Оһон билиги кинилэр үтүө үгэстэрин салгыыр ытык ыстаахпит.

Иван Иванович – үлэ, устуорт тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ, ССРС гражданскай оборонада туйгуна. СӨ тыа хаһаайыстыбатыгар туйгуна, «СӨ физкультура уонна устуорт сайдыытыгар кылаатын иһин», «Гражданскай килбиз» уонна «Оройуонун иннигэр үтүөлэрин иһин» үлүс истизээнэнэн анал бэлэс хаһаайына. Бүлүү улуунун Борогон нэһилиэтин, Чурапчы улуунун Хатылы нэһилиэтин бочуоттаах олохтооҕо.

Күндү киһибитин сүтэрбит ыарахан күнэрибитигэр күүс-көмө буолбут бары дьонно дириң махталбытын тиздэбит. Кини сүрдүк мөсүөнэ, үтүө санаата, бу олоххо хаалларбыт үгүс өрүттээх үлэтин түмүгэ үйэлэргэ билиги сурахтитагэр өрүү хаалыаҕа...

Оһолоро, сизиннэрэ, чугас аймахтара.

Өйдүү-саныы сылдыахпыт...

Ахтар-саныыр тапталлаах кэргэним, аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит Михайлов Иннокентий Романович күн сириттэн туораабыта бу дьыл, муус устар 11 күнүгэр биер сылын туолар. Кини оһоҕо кураан, сүт, сэрин, Хоту көһөрүллүү ыар кэмин ортотунан аастыта.

Кини 1926 сыллаахха ахсынны ыйын 1 күнүгэр Чурапчы Хадаарыгар күн сирин көрбүтэ. Ийэтэ Мотрена Николаевна (1873-1960с.), аҕата Роман Дмитриевич (1888-1942с.) дьин иккиэн үөрэбэ суох дьон этилэр. 1931 сылтан «Кыһыл Кырыс» колхуос чилиэнэринэн буолбуттар. Биергэ төрөөбүт эдрийэ Ыдыаана Харитонова кэлсииринэн, аҕалара 18-гар, ийэлэрэ 16 –гар ыал буолбуттар. Ийэлэрэ 16 кэлсииринэн, аҕалара 18-гар, ийэлэрэ 16 –гар ыал буолбуттар. Аҕа дойдун сэрпитин оһону төрөтүт, сорох оһолор аҕахтарыгар турбатахтар. Аҕа дойдун сэрпитин иһинэн 10 олохсоз эбиттэр. Ийэлэрэ Мотрена Николаевна элбэх оһону төрөтөн илгитин иһин ССРС Үрдүк Сэбиэтин Президиумун ыйааһынан 1947 с. муус устар 18 күнүгэр «Ийэ Албан аата» бастагы истизээнэнэн уорданынан наҕараадаһааҕа Герой ийэ аата инэрлэбитэ.

1942 сыллаахха «Кыһыл Кырыс» колхуостан ийэлэрэ, убайдары Киргизлэй, Олексей, Балтылар Маайа уонна билиги аҕабыт буолан, Булук, Эдрийгэн оройуоннарын быһаһар участваттар Быһыттаахха тийбиттэр. Быһыттаахха, Күһүүргэ уонна Быков Мыска уолсайа үс ыл буолан баран, ийэлэрэ баар буолан, Кыайыы буолбут сайыныгар, 1945 сыллаахха, дойдуларыгар төрүт буордарыгар теннен тахсыбыттар. Сэригэ барбыт 3 убайа этэннэ эргилтэн кэлэннэр, үөрүүлөрө өсөө үрдээбит.

Аҕабыт Уорба оскулатын 1939 сыллаахха бүтэрбит, сэрин сылларыгар үөрэмэтэх. Күһүүргэ 1943-1944ос. бэһис кылааһы, Быков Мыска алтыс кылааһы, 1946 сыллаахха Дириң оскулатын 7-с кылааһын бүтэрбит.

1948 сыллаахха С.А. Новгородов аатынан Чурапчы педагогическай училищетыгар кириэн, 1952 сыллаахха начаалынай кылаас учуутала идэни баһылаабыт.

1952 сылтан үлэтин Алаҕар оскулатыттан садалаабыта, Бахсы начаалынай оскулатыгар физкультура, начаалынай кылаас учууталынан, ийэтэ-кэргэн үлэлээбитэ. Оһолоро Алаҕарга колхуос бэрэсэдэтэлиин В.С.Пытин үлэлиирэ. Кини ол дьонно сыстан олорон, бэйэтин кыракый хамнаһынан аһаан-танан олорбута. Ол иһин кини бу колхуос дыһулар-сэргитигэр улахан кымаҕа, кыайарынан, кинилэргэ көмөлөһө сатыыра. Бахсыга үлэтин сырыттарына, биергэ үөрэмэт доһору К.С. Постников аймахтарыгар тахса сылдьан көрсөн, интэринээт-оскулаҕа үлэ, олорор дьиз булан ыһырыта.

Оһолун уһун кэр-чигин Чурапчытаагы интэринээт-оскулатыгар 1957 сылтан 1981 сыл ахсынны ыйа диэри ийэтэ-кэргэн, начаалынай кылаас уонна үлэ уруогун учууталынан, куруһуок салааһынынан үлэлээн бизнсийэ тахсыбыта. 1981-1988 сылларга бизнсийэ тахсан баран үлэ уруогун учууталынан, 8-с кылаастарга бастыааталынан, ОППТ учууталынан үлэлээбитэ.

Үлэтир кэмнэригэр уруок таһынан, оһолоро куруһуок ытара, мизэнтэн-кизэ күн ахсын үлэлэтэрэ. Куруһуокка оһолоро уһаһарга үөрэтэрэ, араас матырыйалтан уустук уонна мындыр оһолуктары оһолоро – кыһыл, уруң көмүстэн, алтантан, саһи, сүөһү муһуттан, мастан, уо.д.а. дьон кэрэхсик көрөр үлэлэрэ чочуллан тахсаллара. Куруһуок оһолоро оһолуктарынан оройуон иһигэр буолар быһасталкалар кетүлпэккэ кытталлара. Районно сабадаскылар Филиппов Аркадий Егорович, Чечелутов Дмитрий Павлович, Неустров Виталий Михайлович билиги аҕабытын өрөспүүбүлүкэтээри быһасталкаларга салааһыны, бэрэстэбилтэл быһытынан куруутун ытталлара.

Чурапчы оройуона 7 улахан быһасталка кыттыны ылбыт. Аҕабыт сурунан хаалларбыт матырыйалларыгар бу быһасталкалар ханна, хаһыс чыһылаҕа буолбуттара, оскулаттан хас оһолук кирибитэ, хас оһо оһолуҕа ханнык үлэтэ биһирэнэн, грамотанан, мэтээлинэн наҕараадаһааҕа, ханнык быһасталкаларга барыта чуолкайдьк бэлэстэммит. Оһолор оһолуктара элбэх буолан, оскула дириэктэрэ Василий Федотович Ермолаев көбүлэтининэн, 1971 сыллаахха оскула оһолорун мусойга төрүттэммитэ. Кэлин хос тийбэтинэн сибээстэн, сабыллыбыта. Ол кэниттэн 1977 сыллаахха оскула дириэктэр Алексей Спиридонович Шадрин иккистэн мусойу оскула мастарыкылар тэрийбитэ.

Аҕабыт үлэтин түмүгүтэн олус үөрэрэ, астынара, киз туттан кэлсиирэ. 1982 сыллаахха мусой сабыллыбыта, иннэ гынан, оһолор оһолуктарын үйэтиттэрэ, Чурапчы педагогическай мусой дириэктэригэр Н.И.Дьячковскайга, Д.П.Коркин мусойугар – дириэктэр К.С.Постниковка, Чурапчыга сана тэриллбит оһолор оһолуктарын мусойугар, Д.П.Коркин аатынан Ылартыһынай Албан Аат мусойугар, барыта холбоон, 120-чэкэ экзонаты туттарбыт.

Үлэтир сылларыгар үлэтин таһынан интэринээт-оскула улахан кэлэктибигэр Д.П.Коркин кытта профсоюзуну салайан, үлэ-хамнас таһаарылаахтык, хааныстылаахтык ытылларга, оройуоннаагы үөрэх тэрилтэтин профсоюзтарын, Чурапчытаагы 2 нүмэрдээх оскула төрөтүттэрин, оройуонна үөрэхтээгин бэтэрээнэрин сабытын, Чурапчы сельсабатын бэтэрээнэрин чилиэнэнен, оройуонна үлэ уруогун методическай холбоһугун салааһынынан, таһаарыстыы суут уонна оскула иһинэн булт уопастыбатын бэрэсэдэтэлиин, уһун кэмгэ бэйэтэ тэрийбит «Умелые руки» куруһуок салааһынынан үлэлээбитэ.

Аҕабыт сыраллаах үлэтэ сыаналанан, РСФСР үөрэтирин туйгуна буолбута. 1975с. социалистическай хамсааһын кыайылааҕа бэлэстэн, ВДНХ ССРС боруоска мэтээлинэн, Арассыйа профсоюзун 100 сыллаах үбүлүйдээх, Хоту көһөрүллүү мэтээлэринэн наҕараадаһааҕа. 1982 с. интэринээт-оскула Бочуот кинигэтигэр киллэриллэбитэ, ону тэнэ үгүс ахсааннаах грамоталар, махтал сурутар кини ситиһилээх үлэтин туһунуулар.

Тизэх суолугар ааһарына көмөлөспүт оскулатын кэлэктибигэр, ыалбыт-дьоммут, таһаарыстарбыт, оһолорбут биергэ үөрэммит доһотторо, аймах-билэ дьоммут кэлэн бырастылаһан, уоскутан барбыттарыгар махтанабыт.

Күндү киһибит – кэргэним, аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит бу орто туруу-бараан дойдуга 91 сылтан ордук дьоллоох олорун олорон ааста. Дьиз-уот тутан, 4 уопланан, ыал оһолорон, барыларын тэрийэн, сиз, хос сиз көрөн, сирээһи ытык аһалын толордо. Үлэни өрө туттут, чэһинэй майгылаах, дьонно – сэргэбэ ытыктанар киһи этэ.

Билиги аҕабытын куруутун өйдүү-саныы сылдыахпыт, олорун оһолоро, сизиннэрэ, хос сизиннэрэ салыахтара. Быдан дьылларга быраһаай.

Кэргэнэ, уопаттара, кийииттэрэ, сизиннэрэ, хос сизиннэрэ.

Күндү киһибитин санаабатах күммүт суох...

Күндү аҕабыт, эһэбит, үлэ, устуорт бэтэрээн Поисеев Иван Иванович ыарахан ыарыыттан орто дойдуттан букатыннаахтык барбыта бу дьыл муус устар 9 күнүгэр 1 сыла туолла. Аҕабыт 1945 с. ахсынны 5 күнүгэр Одьулуун Арыйлааҕар аҕыс оһоллох ыалта иккис оһонон төрөөбүтэ, оһо сааһа онно аастыта.

Билиги 1976 с. муус устарга ыал буолан, 4 оһону төрөтөн, сүөһүлээнэн-аһаһан 42 сыл биергэ олордубут, оһолор бары анал үөрэхтээх, үлэлээх, ыал дьоннор. Бааһынай хаһаайыстыба таринан, оһуһа сүөһүлээнэн, Таатта үрэх үрдүнээри бүтүннүү хатын туһалаабыт алааска титиик, балаһан туттан, салгылык оһостон олорбуппун. Оһон сүрдээх элбэх ыалдыһтанан, оһолор кэллэктэринэ бары түмсэн, от бөдөнү олтоон-маһаан, бэрт сэргэхтик олорбуппун. Уопаттарын кыра эрдэхтэртэн баһыһынара сылдьан, үлэ-хамнаһа, булка таһаарыта, билигин уопаттара бары туруу үлэһит дьон, туох да үлэттэн көтүбүттар, сиз уопаттара улаата туһаларын кэллэктэргэ илдьэ сылдьаан салыһыкка дириэ. Колхуос сааһа туруу биригээдэтин салайбыта, онтон бэрт уһуннук, колхуос ыһыллыгар диэри, маһы танастыыр мастарыкыга сабыдаскыттан сибээстээдээбитэ. Оһон үлэ үтүмэнэ толоруллар. Ол курдук, нэһилиэккэ ытыллар туруулар иһ-тас оһолуктара барыта иһигэр-илиһигэр иһинэн аһан, бэлэмнээһиннэрэ. Кыһалылаах дьону кэтэһиннэрбэккэ, түүннэри да онорон биергиллэрэ, элбэх дьон махталын ылбытара. Оһон уурайан баран дьизбит таһыгар бэйэтэ онорбут станоктара, сыбаарката бэйэтэ мастарыкыга кубулуйбута. От үлэтин сааһа дьизбит таһыгар тыраанылар бөҕө буолара, араас онорторо, чочуйтара кэлбит кыһалылаах дьонунан туолара. Ол курдук, аҕабыт 73 сыл олорбутун туһары биер да килиһа аҕаастааһа, барыларыгар көмөлөһө сылдыбыта.

Кэлин, оһолор ыал буолан атын сирдэргэ

олохсуйбуттара, аттыгар баар кыра уопун кытары, мин бырааппын Хааннааны олох оһо оностон, өр кэмгэ биергэ сылдыһыттарга, олус тапсар этилэр. Бырааппыл кэлин аҕабыт мөлөөбүтүгэр, сарсаардаһан кизэһэннэ диэри туох баар үлэтигэр, бултууругар ас астырыгар, идэһэ кэмигэр, уһаһарыгар куруук биергэ сылдыра. Кэлин санааһа, Хааннаа бэйэтэ ыалдыа да сырыттар, аҕабытыгар доһор, күүс-көмө буола сылдыһыт эбит. Бырааппыл ыарахан ыарыыттан олус соһуччу бу дойдуттан бараахтаабыта. Кинини аҕабыт улаханчык суохтаабыта – куруук «Хааннаа баара буоллар, аттыбар буолуо этэ» диирэ. Хааннаа аҕабытынан сүрдээх байанайдаах булуттар этэ, куһу-хаһы, куобагы, бултаан, өрүү үөрэн-көтөн кэллэлэрэ.

Аҕабыт ыалдыар кэмигэр тас ыалларбыт туһунан да кэмнэмэт үтүөнү онордулар. Кинигэр биер күн кэлбэтэхтирэнэ, аҕабыт суохтуура – кэтэһэрэ, олох тэһибэт этэ. тимирдэрин быһыһыгар син биер тугу эмэ онор сылдыра. Тас ыалын Мисэтин көмөлөһүннэрэн илдьэ сылдыра. Аанчыкыт күн аайы кириэн билсэ турара. Балтыбыт Галина медсизтэрэ идэлээх буолан, ыһаардыбыт да, күнүс, түүн буоллун, кэлэн эмтээн, санаабытын көтөһөн барара. Быраат тэнэ саныыр киһитигэр К.И. Седалищева, бырааттарбытыгар И.И. Готовцева, В.Н. Дьидеака уонна ыарахан кэммитигэр өрүү көмөлөһө, субали-амалыы сылдыар аҕа ыалларбытыгар туһунан да кэмнэмэт мунура суох махталбытын тиздэбит.

Аҕабыт ситэртээгин оһолоро, сизиннэрэ салгыахтара, аатын ааттаахтара.

Күндү аҕабыт, эһэбит, быдан дьылларга быраһаай.

Кэргэнэ Н.П. Поисеева уонна уопаттара, сизиннэрэ.

Кылаабынай араахтар - Л.В. ГОРОХОВА,
Кылаабынай араахтар олбууһа - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Энциклпир сэирэтэр, сурук олдо - А.Н. ЗАХАРОВА,
Энциклпир, тыа хаһаайыстыбатын отдела - А.М. СЛЕПЦОВ.
Кэриэстэһиннэр - С.А. ЖЕНДРИНСКИЙ, М.В. ПЕТРОВА.
Танастаһы - Л.К. ПОПОВА.
Бэчээтэһини - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаараччылар: СР
Правительствота, Чурапчы улуунун
"Сана олох" редакционнай-издательской
холбоһук автономнай ууреднире.
Российскай Федерация Россияндар
СР управле-иельгар 2012 с. кулун тутар
15 күнүгэр регистрацияламьт нүмэрэ
- ПИ №ТУ14-0238.

Редакция, издатель,
аадырыһа: 678670, Чурапчы
сэл, Карл Маркс уул, 26 "а".
Телефоннарбыт: редактор
- 41-332, олдоһолор - 41-265,
41-358. E-mail: sanaoloh@mail.ru,
сайт: sanaoloh.ru,
instagram: @sanaoloh

Бэчээккэ сакаас: № 26 (11583)
Кээмийэ: 1,5 бэл. лист
Ахсаһа 1350. Хаһыат сыанитта: 15

Аһаар сурутар иһигэр сана редактор
оһолууһа, аһаар сэт түбүгэр
буһаһа, Сүдүн иһигэр чыһаар
кэриэстэһиннэр иһигэр аһаар оһо
буһаһаһа

Хаһыат бэчээккэ бэрлэлэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бэрлэллэнэ: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакционнай-издательской холбоһука 08.04.2019 с. оһолго бэчээттэнэ.
Телефоннар аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл, Карл Маркс уул, 26 "а". Илгеллэ: 54907. Хаһыат иһигэр аһаар иһигэр, онтуорунуһа уонна бэчээһа таһар.